

Stadswandelingen Roze Geschiedenis Nijmegen

Vooraf

Al enige jaren kent Nijmegen roze stadswandelingen. Tijdens een wandeling door het historische centrum van Nijmegen vertelt Helm de Laat een aantal verhalen uit de verborgen geschiedenis van Nijmegen. Er is een algemene wandeling die inleiding biedt op de geschiedenis van homoseksualiteit in Nijmegen. Van nul tot nu. Daarnaast zijn er ook een aantal wandelingen waarin een bepaald thema nader uitgediept wordt. Daarin wordt steeds een bepaald hoofdstuk uit de roze geschiedenis van de stad belicht. Het laat zien hoe het denken over (homo)seksualiteit in de loop der eeuwen verandert en het dagelijks leven beïnvloedt. Elke wandeling duurt ongeveer 1 ½ uur. Eventueel met een korte pauze in het Roze Huis.

Wandelingen op maat zijn mogelijk. Helm de Laat studeerde in Nijmegen, was directeur van het Nijmeegse homolesbisch huis Villa Lila en doet al enkele jaren onderzoek naar de roze geschiedenis van Nijmegen.

Algemene wandeling; van nul tot nu

Een algemene inleiding in de roze geschiedenis van Nijmegen. Van nul tot nu. Deze verborgen geschiedenis wordt onthuld tijdens een wandeling langs historische plekken in het centrum van de oudste stad van het land. Een rustige wandeling die echter met reuzensprongen voert door de verborgen roze geschiedenis van Nijmegen. De ware redenen voor de Bataafse opstand, een sodomitische minister van Karel de Grote, hofroddels over Byzantium in Nijmegen, Paul van Limburg en zijn opdrachtgever, politiek en sodomie, een staatsgreep in het hertogdom Gelre, Willem III en zijn heldinne, de wurgdood van een 18e eeuwse knopenmaker, katholieke emancipatie en protestants reveil, de staat als zedenmeester in Nijmegen, van verboden straatactie tot volksfeest.

Tegennatuurlijke Letteren in Nijmegen

Van Tacitus tot Wintertuin. De literatuur is bij uitstek een bron die ons inzicht biedt in het denken over wat we nu homoseksualiteit noemen. De Romeinse schrijver Tacitus berichtte er al over in zijn verhaal over de Bataafse Opstand. Is "Hebban olla vogala..." het oudste Nederlandse tekstje over homoseksualiteit? En wat had de middeleeuwse sodomie met Mariken van Nimwegen te maken? Vondel en travestie bij de Bataven? Zes romans over een Gelderse staatsgreep? Geheimtaal onder scholieren op het Canisius. Couperus, Jacob Israel de Haan, AH Nijhof en Anna Blaman: de stomme zonde krijgt ook in Nijmegen een stem. Moderne literatuur: dichter bij duister in de Barbarossa ruïne, Andreas Burnier en het genootschap voor tegennatuurlijke letteren. Reve in de Nijmeegse studentensoos, Boudewijn Büch en Ineke van Mourik in de Plak. Waar schreef Kellendonk zijn eerste

boek? Dichters en schrijvers in Villa Lila. Nijmegens literatuurgeschiedenis krijgt een roze rand.

Op de lesbische tour...

Vrouwen die van vrouwen houden zijn er altijd geweest. Maar haar geschiedenis is pas echt duister. Toch zijn ook lesbische vrouwen lang niet zo onzichtbaar als altijd gedacht wordt. Vrouwen en hun moedergodinnen in de oudheid. Een vrouw met een baard in de middeleeuwen. *Luxuria* aan het keizerlijk hof en in de kloosters. Vrouwen die met vrouwen trouwen. Trintje Simons, huishoudster en soldaat. Vrouwen loos als echte kerels. Van romantische vrouwenvriendschap naar lesbische relatie, penseelprinsessen en verpleegsters. Nonnen en onderwijzeressen, handjes boven de dekens: roomse repressie in klooster, op kostschool en katholieke universiteit, Anna Blaman aan de Waal, tussen vrouwenkroeg en vrouwencultuur, roemruchte acties in De Feeks. Potten in

een grot en op de tribune bij NEC. Levendig lesbisch leven in Villa Lila, of aan de bar bij de waardinnen. Van bloeiende Seringen tot de Knalpot.

Baan, bak en kit. Klemen en Pezen in Nijmegen

Op kroegentocht in Nijmegen. Hoe ontmoette je elkaar in een tijd dat homo's en lesbo's vervolgd werden en er nog geen internet bestond. Over vluchtige seks en vaste vriendschap. Vrouwen en mannen, haard en straat. Badhuizen en herbergen. Gemakken en secreten. De Klok: een sodomitische herberg in 18e eeuw Nijmegen. Het Küperstorentje: de baan op de Wal. Intimo: hoeren en homo's. De oudste kitten van Nijmegen: Smidse en Bakkertje. Een paar apart: Anneke van Rens en Frans de Bakker. Goffertpark en Bisonbaai: potenrammers en boze boeren. Politiepaarden tijdens de Zomerfeesten. Besloten wereld: portiers en veiligheid. Dansverbod ontdoken. Bijnamen en ondergrondse. Kroegeigenaren en... eigenaressen. Aids en internet... Feesten en festivals.

De stomme zonde, sodomietenvervolging in Nijmegen

Nederland was in 1730 een van de modernste landen van de wereld. En juist daar kwam het tot een vervolging van sodomieten, die zijn weerga niet kende. Waar komt het woord sodomieten vandaan. Hoe zat het met sodomie in Nijmegen in die tijd. Nijmegen als garnizoensstad. Willem III op bezoek in Nijmegen. Knechten en heren. Vrouwen als kerels... Maria van Antwerpen een landheldinne in Nijmegen. De Nijmeegse dominee Albertus Rooyaards en de gedenkdag van 1731. Een boek uit Nijmegen tegen de grouwelijke sonde. Herbergier Heysen, van sodomietenkroeg de Klok slaat op de vlucht. Naar de sodomieten boot in Huissen of naar een buitenhuis in Kleve? Een arme vluchteling overnacht in de Molenstraat.

Wat gebeurde er met de knopenmaker Albert Nodeyn uit de Broestraat? En hoe ging het verder na 1730? Een sodomitische schout op het Valkhof. Brandmerken en verbanning. Afpersing en vrijmetselaars in opspraak. Stoute wezen naar de koloniën. De zoon van burgemeester van Leeuwen betrokken bij schandaal. De Verlichting in Kleve, Parijs en Nijmegen.

Zedelijkheid en Schijnheiligheid.

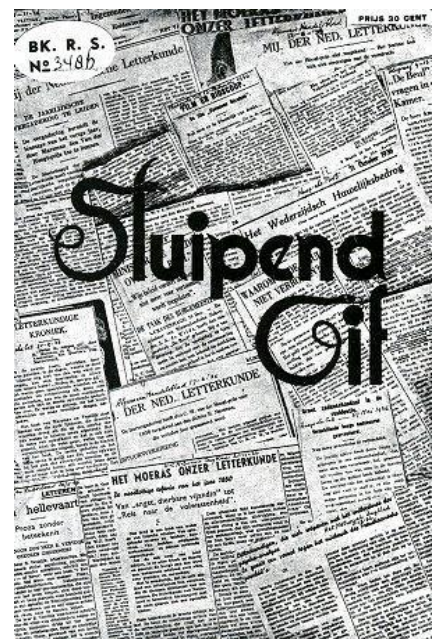

De saaiste eeuw uit de Nederlandse geschiedenis? Als je de geschiedenisboekjes moet geloven wel. Ook in Nijmegen leek de 19e eeuw vooral een eeuw ter voorbereiding op de moderne tijd. Maar het was ook de eeuw van de katholieke emancipatie, het protestants reveil en de uitvinding van de moderne homoseksualiteit. Nijmegen en de naweeën van de Franse tijd. De Verlichting : scheiding tussen kerk en staat, privé en openbaar. Homoseksualiteit tussen doodstraf en doodzonde: schennis van de openbare eerbaarheid. Pedagogische eros en vrouwenvriendschappen in de Romantiek. Koning Willem II afgeperst door een Nijmeegse journalist? Emancipatie van katholieken en protestants reveil. Bisschop Hamer, sodomie en marteldood in China. Van der Bruggen: een protestantse zedenmeester in Nijmegen. De eerste moderne homoseksuelen. Antoon van Welie en zijn netwerk. Jongensbordelen in de provincie? Pijpelijntjes in Nijmegen. Toorop en Couperus. De zedenwetten van 1911 en Nijmeegse

betrokkenen. Het eerste verzet: de petitie van het Nederlandsch Wetenschappelijk Humanitair Komitee. En de eerste zedenschandalen.

Sluipend Gif. Fascisme en homoseksualiteit in Nijmegen.

Waarom nemen Nijmeegse homo organisaties deel aan de dodenherdenking op 4 mei? Waarom kozen zij de roze driehoek als symbool van hun emancipatie? Deze wandeling voert langs plekken uit de zwarte geschiedenis van Nijmegen. Hoe de katholieke emancipatie in de jaren dertig verwerd tot roomse repressie. De Roomse reactie op homoseksueel verzet tegen de zedenwetten van 1911. Nijmegen eist verbod op verderfelijke homo propaganda. De opkomst van het katholieke fascisme aan de hand van de geschiedenis van het Verbond van Diets Nationalisten. Verdinaso gleed af naar en ging op in de NSB. Hoe dachten zij over homoseksualiteit? Wat deden Pyke Koch en zijn vrienden bij die club? Een Nijmeegs netwerk van katholieke kunstenaars. Wat merkte je in Nijmegen van de Duitse vervolging van homoseksuelen? Wie kon je nog vertrouwen? De Jeugdleider van de NSB. De dood van een jonge SS soldaat. Het bombardement. En hoe verging het de overlevenden na de oorlog? Met als toegift: een roze verzetsheld uit Nijmegen.

Jongeren

Waarom zou je nog lid worden van Dito! Of actief in een GSA? In Nederland is alles toch goed geregeld voor ons. Hoe zat het met die dagelijkse discriminatie in het leven van alledag. Aan de hand van plekken in Nijmegen worden verschillende thema's besproken. De daling van de coming out leeftijd. Homoseksualiteit op school: van doodzwijgen tot verplichte voorlichting. Bibliotheken waar niets te vinden was tot internet nu. Discriminatie toen en nu in sport, gezondheidszorg, huisvesting, werk. Toen katholieke vooroordelen nu islamitische: is

elke religie homofob? Sex toen en nu: ontmoeten en versieren, van vaste vriendschap tot homohuwelijk, kinderen adopteren en krijgen. Uitgaan, muziek, theater, voorzieningen, media en tv. voorbeelden uit het verleden worden met eigen ervaringen en recente gebeurtenissen uit Nijmegen en omgeving vergeleken.

Helm de Laat
Versie 2 mei 2014